

“การที่ข้าพเจ้าเริ่มงานศิลปะชิ้นนั้น ข้าพเจ้าตั้งใจเอาเรื่องราวอาชีพ
ให้ชาวนาที่ยากจนเลี้ยงตนเองได้เป็นเบื้องต้น ทั้งนี้เมื่อจากข้าพเจ้าได้มีโอกาส
ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปเยี่ยมราษฎร
ตามชนบทมาหลายสิบปี ได้พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวนาชาอไร
ที่ต้องทำงานหนัก และต้องเผชิญอุปสรรคจากภัยธรรมชาติมากมาย
เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ศัตรูพืชระบาด เป็นต้น ทำให้ชาวนาชาอไรมักยากจน
การนำสิ่งของไปแจกราษฎรผู้ประสบภัยธรรมชาติเป็นเพียงบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชปรารภว่าเป็นการช่วยเหลือที่ไม่ยั่งยืน
ควรหาวิธีอื่นที่ช่วยให้ราษฎรพึ่งตนเองได้”

พระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ศิลปาชีพ ศิลปะเพื่อชีวิต

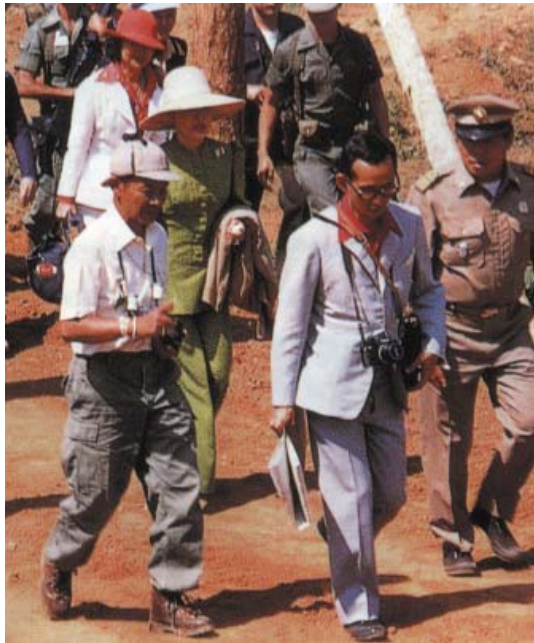
โดย
กัญญารักษ์ ศรีทองรุ่ง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชหฤทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตา ทรงห่วงใยในความเป็นอยู่ของราษฎรทั่วทุกแห่งหนโดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรผู้ยากไร้ที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดาร และชาวนาข้าวไร่ ที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งบางครั้งอาจจะประสบปัญหาภัยธรรมชาติเดือดร้อนทำมาหากินไม่ได้ หรือมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จึงทรงริเริ่มให้มีการฟื้นฟูและพัฒนางานฝีมือพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาคขึ้นภายใต้ชื่อ “ศิลปาชีพ” เพื่อช่วยเหลือราษฎรไทยให้มีรายได้เสริมจากอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลัก ซึ่งนอกจากจะช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์แล้ว การดำเนินงานของศิลปาชีพยังเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทั่วทุกภูมิภาคมิให้สูญหายอีกด้วย รวมทั้งยังเป็นการเผยแพร่ฝีมือของคนไทยให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ จนในปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของศิลปาชีพได้สร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับคนไทยเป็นจำนวนมาก

จุดเริ่มแห่งศิลปาชีพ

ตลอดระยะเวลาเกือบ 50 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ทรงดำรงพระอิสริยยศฐานันดรศักดิ์ แห่งราชวงศ์จักรีในฐานะสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พสกนิกรชาวไทยต่างได้ประจักษ์ว่า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเคียงข้างองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไม่เว้นแม้แต่ในถิ่นทุรกันดารที่ห่างไกลความเจริญ ทำให้ทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่อันแท้จริงของราษฎร ทรงรู้จักคนไทยทั่วทั้งประเทศที่กระจายกันอยู่ในภาคต่างๆ ดีว่าราษฎรเหล่านั้นมีอาชีพใด มีทุกข์สุขอย่างไรบ้าง

พระองค์ทรงพบชาวไร่ชาวนาจำนวนมากมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก การประกอบอาชีพเกษตรกรรมต้องพบกับปัญหานานัปการโดยเฉพาะปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม และศัตรูพืชรบกวน เป็นต้น ด้วยพระอัจฉริยภาพและสายพระเนตรอันกว้างไกลของพระองค์ทำให้ทรงทราบว่า ศักยภาพของคนไทยและคุณประโยชน์ของทรัพยากร ประกอบกับความมั่งคั่งของศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำแต่ละท้องถิ่นนั้น เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ราษฎร โดยทรงมีพระราชดำริว่า งานหัตถกรรมในครัวเรือนเป็นงานที่มีความเหมาะสม เพราะคนไทยมีฝีมือทางการช่างและศิลปะมาช้านานแล้ว ซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างกันไป และมีความวิจิตรงดงามยิ่ง ถ้าราษฎรฝึกทำงานฝีมือเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการช่วยให้ราษฎรในแต่ละภาคมีอาชีพเสริม อันนำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้น และมีความอยู่ดีกินดีขึ้นแล้ว ยังเป็นหนทางหนึ่งในการดำรงรักษา ศิลปะอันเก่าแก่และทรงคุณค่าของไทยมิให้สูญหายไป ด้วยเหตุนี้ในทุกท้องที่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริในโครงการที่เกี่ยวกับอาชีพหลัก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานทางด้านเกษตร สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก็จะพระราชทานอาชีพเสริมให้กับราษฎรควบคู่กันไป

ทรงทราบว่าศักยภาพของคนไทยและคุณประโยชน์ของทรัพยากร ประกอบกับความมั่งคั่งของศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำแต่ละท้องถิ่นนั้น เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ราษฎร

ในการพระราชทานอาชีพเสริมแก่ราษฎรนั้น พระองค์จะทรงหาข้อมูลเบื้องต้นจากราษฎรในท้องถิ่นต่างๆ อย่างละเอียดโดยเฉพาะความถนัดของราษฎร และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ จากนั้น จึงทรงพิจารณาถึงประเภทของงานอาชีพที่จะพระราชทานให้ ซึ่งโดยทั่วไปทรงพระราชทานอาชีพเสริมที่เกี่ยวกับงานฝีมือพื้นบ้าน ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์ทรงพบว่าคนไทยมีความสามารถในงานฝีมือที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาช้านาน และหลายท้องถิ่นก็มีความเป็นเลิศทางหัตถกรรมแตกต่างกันไปตั้งพระราชดำริมีความตอนหนึ่งว่า

“คนไทยแต่ละภาคต่างก็มีฝีมือและความสามารถพร้อมจะพัฒนาชาติให้รุ่งเรือง ข้าพเจ้าได้ประจักษ์แล้วในฝีมือของคนไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าปลาบปลื้ม

และมีกำลังใจเพิ่มขึ้นในการปฏิบัติงาน”

“ข้าพเจ้าภูมิใจเสมอว่าคนไทยเรามีสายเลือดของช่างฝีมือทุกคน..ขอเพียงแต่ได้มีโอกาสให้เขาได้เรียนรู้และฝึกฝน”

พระองค์จึงทรงพิจารณาเห็นว่า ถ้าได้มีการส่งเสริมและฟื้นฟูงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยที่นับวันจะสูญหายไปตามกาลเวลาก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้แก่ราษฎรที่ยากจนแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน อันเป็นสมบัติอันล้ำค่าของประเทศชาติ ให้คงอยู่สืบไปอีกด้วย โดยทรงส่งเสริมงานศิลปาชีพทั่วทุกภาคของแผ่นดินไทย

กลุ่มแม่บ้านหุบกะพง...งานส่งเสริมแห่งแรก

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเริ่มต้นงานส่งเสริมอาชีพแห่งแรกขึ้นที่กลุ่มแม่บ้านหุบกะพง อำเภอบางคนที จังหวัดเพชรบุรี ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสรรที่ดินที่หุบกะพงให้ราษฎรได้อาศัยทำไร่เป็นอาชีพหลัก พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้จัดระบบการส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกเป็นผลสำเร็จแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ

เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2498 โดยเสด็จฯ ไปที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทอดพระเนตรเห็นหญิงชาวบ้านที่มารับเสด็จฯ
นุ่งซิ่นไหมมัดหมี่กันทุกพื้นที่ ทรงพอพระราชหฤทัยในความงดงามของผ้าไหมมัดหมี่มาตั้งแต่ครั้งนั้น
ผ้าไหมมัดหมี่นี้เป็นศิลปะพื้นบ้านของคนอีสานที่รู้จักต่อกันมาแต่ดั้งเดิม แต่ดูจะค่อยๆ เสื่อมความนิยมลง
เพราะทำยากและต้องใช้เวลาในการทำนานมาก

พระบรมราชินีนาถได้ทรงช่วยเหลือกลุ่มแม่บ้านด้วยทรงทราบว่า
กลุ่มแม่บ้านต้องการหารายได้เพิ่มเติม ซึ่งบางคนมีเวลาว่าง
และบางคนก็ไม่แข็งแรงพอจะออกไปสู่งานหนักกลางแจ้งแดด
แต่อยากทำตนให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัว จึงทรงแนะนำ
ให้กลุ่มแม่บ้านหุบกะพงเข้ารับการเรียนรู้วิชาชีพที่ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้เปิดการอบรมการประดิษฐ์เครื่องใช้ต่างๆ จากป่าน
ศรนารายณ์ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ขึ้นง่ายในพื้นที่ดินปนทราย เช่นที่
อำเภอชะอำและหัวหิน

ภายหลังจากที่ชาวบ้านได้รับการฝึกอบรมแล้ว ชาวบ้าน
สามารถประดิษฐ์ป่านศรนารายณ์ เป็นสินค้าออกจำหน่ายได้
หลายอย่าง อาทิ กระเป๋า หมวก เข็มขัด รองเท้า และที่ใส่ผลไม้
ปรากฏว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเป็นที่นิยมใช้กันอย่างต่อเนื่องในเวลา
ต่อมาจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายโครงการนี้ไปที่
ตำบลดอนขุนห้วย ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านหุบกะพงอีกแห่งหนึ่ง

ต่อมา ทรงทราบว่ากลุ่มสตรีที่นิคมสร้างตนเอง ตำบล
อ่าวน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ก็มีความต้องการอาชีพเสริม
เช่นกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กลุ่มสตรีนั้นฝึกทำงาน
ฝีมือที่มีความแตกต่างจากกลุ่มแรกคือการทำดอกไม้ประดิษฐ์
ทั้งนี้ เพื่อมิให้เป็นการแข่งขันตลาดสินค้าป่านศรนารายณ์จาก
หุบกะพง ดอกไม้ประดิษฐ์ของที่นี่ทรงแนะนำให้ใช้เศษผ้าฝ้าย

ผ้าไหม ผ้าป่าน และผ้าแพร ตามแต่ลักษณะของดอกไม้ต้นแบบ
โดยคณะอาจารย์จากวิทยาลัยครูสวนดุสิต (ชื่อในขณะนั้น) ได้
สนองพระราชประสงค์ไปทำการอบรมจนกลุ่มสตรีดังกล่าว
สามารถประดิษฐ์ดอกไม้ได้เหมือนของจริงที่สุด ไม่ว่าจะเป็น
ดอกนางแย้ม บุนนาค กุหลาบ หรือพุทธรักษา

ผ้าไหมมัดหมี่...ศิลปะอาชีพที่อีสาน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้โดยเสด็จฯ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียน
ราษฎรเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2498 โดยเสด็จฯ
ไปที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทอดพระเนตรเห็นหญิงชาวบ้าน
ที่มารับเสด็จฯ นุ่งซิ่นไหมมัดหมี่กันทุกพื้นที่ ทรงพอพระราชหฤทัย
ในความงดงามของผ้าไหมมัดหมี่มาตั้งแต่ครั้งนั้น ผ้าไหมมัดหมี่
นี้เป็นศิลปะพื้นบ้านของคนอีสานที่รู้จักต่อกันมาแต่ดั้งเดิม แต่ดู
จะค่อยๆ เสื่อมความนิยมลงเพราะทำยากและต้องใช้เวลาใน
การทำนานมาก

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2513 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ที่จังหวัด
นครพนม ทำให้นาข้าวได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร

พระราชปราชญ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับเป็นประกายแห่งแรงดลพระราชหฤทัยในสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงคิดค้นและทรงมีพระราชดำริริเริ่ม ให้มีการส่งเสริมอาชีพศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นรายได้เสริมแก่ประชาชน เพื่อช่วยเหลือให้หลุดพ้นจากหนี้สินและความทุกข์ยาก อีกทั้งยังสร้างนิสัยให้เกิดความมานะบากบั่น ขยันทำมาหากินด้วยการพึ่งตนเอง

ผู้ประสบภัยเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 และได้พระราชทานสิ่งของเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแก่ราษฎร

ในการเสด็จ ครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชปรารภว่า “...การแจกของแก่ผู้ประสบภัย จะเปรียบก็เหมือนโยนก้อนหินเล็กๆ ลงแม่น้ำ สักเท่าใดจึงจะเพียงพอให้เขาได้อยู่รอด น่าจะหาอะไรให้เขาทำ เพื่อมีรายได้สมำเสมอต่อไป...”

พระราชปราชญ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับเป็นประกายแห่งแรงดลพระราชหฤทัยในสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงคิดค้นและทรงมีพระราชดำริริเริ่ม ให้มีการส่งเสริมอาชีพศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นรายได้เสริมแก่ประชาชนเพื่อช่วยเหลือให้หลุดพ้นจากหนี้สินและความทุกข์ยาก อีกทั้งยังสร้างนิสัยให้เกิดความมานะบากบั่น ขยันทำมาหากินด้วยการพึ่งตนเอง

ในระหว่างที่ราษฎรมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอรับเสด็จ นั้น หญิงชาวบ้านล้วนนั่งขึ้นไหมมัดหมี่ และนั่งรับเสด็จอยู่กับพื้นซึ่งมีน้ำแฉะๆ แม้กระนั้นความงามของไหมมัดหมี่ก็เป็นที่สพพระอัยยาศัยยิ่ง สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ

ทรงตระหนักในพระราชหฤทัยว่า ควรจะส่งเสริมให้ชาวบ้านทำงานฝีมือที่เขาค้นเคย คือการทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นอาชีพเสริม ทรงเริ่มด้วยด้วยการส่งท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และคุณหญิงจรุณจิตต์ ทีชะระ (ตำแหน่งในขณะนั้น) นำทีมข้าราชการและข้าราชการบริพารออกไปสนับสนุนให้ชาวบ้านทอผ้าไหมมัดหมี่ โดยทรงช่วยรับซื้อไว้ในราคาสูง และได้ทรงปฏิบัติเช่นนั้นมาโดยตลอด ทรงรับสั่งว่าเป็นการให้เหมือนกับ “แม่ให้ลูก” ช่วยให้ชาวบ้านได้รับเงินอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะไม่ต้องผ่านคนกลาง

ภายหลังเมื่อมีพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ เป็นที่ประทับยามเสด็จ เยี่ยมราษฎรในภาคอีสาน สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนิน เยี่ยมสมาชิกกลุ่มผ้าไหมจนถึงบ้านอย่างทั่วถึง ซึ่งต่อมาได้มีสมาชิกกลุ่มผ้าไหมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

ตามบ้านที่เสด็จ เยี่ยมนั้น ถ้าแม่บ้านบ่นเรื่องความยากจน ก็จะรับสั่งว่า “ทอผ้าชี๊ะ ส่งผ้ามาจะรับซื้อ จะได้มีเงินส่งให้ลูกเรียนหนังสือ” สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรได้รับการศึกษาสูงขึ้น เพื่อ

จะได้เป็นคนที่มีคุณภาพและจะได้มีโอกาสหารายได้ที่ดีขึ้นด้วย

โดยทรงให้ชาวบ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพิ่มขึ้น รวบรวมศิลปะลายโบราณ และให้ผู้ชำนาญการย้อมสีไปสอนชาวบ้านจนสามารถย้อมสีได้ ดัดทอนนานไม่ตกหรือต่าง รวมทั้งยังทรงให้ทำการเสาะหาลายมัดหมี่แบบเก่าๆ ของพื้นบ้านเพื่อนำมาฟื้นฟูและจัดทำขึ้นใหม่ จนกระทั่งผ้ามัดหมี่กลายเป็นสินค้าสำคัญในการเสริมรายได้ของราษฎร นอกจากนี้ ศิลปะการผลิตผ้าแพรวาของชาวภูไท และการผลิตผ้าขิด หรือผ้ายกดอก ก็ได้รับการฟื้นฟูให้กลับคืนมาสู่ความนิยมของประชาชนอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

ตุ๊กตาชาววังและผ้าทอ... ที่ภาคกลาง

ต่อมาเมื่อปลายปี พ.ศ.

2518 ภายหลังน้ำท่วมใหญ่ในท้องที่จังหวัดอ่างทองและจังหวัดอยุธยา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้โดยเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรผู้ประสบอุทกภัยที่อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ได้ทรงพบว่า ราษฎรที่นั่น นอกจากจะทำนาแล้ว ยังมีการทำอิฐและทำรูปชาย ซึ่งการทำอิฐนั้นเป็นงานที่หนักและต้องอาศัยดินฟ้าอากาศช่วย ถ้าฝนตกก็ตากอิฐไม่ได้ ส่วนการเหลาไม้ก้านธูปก็เป็นงานที่ได้ผลช้าและค่าแรงต่ำ แต่วัตถุดิบที่ใช้คือดินเหนียวหาได้ง่าย โดยเป็นดินที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบางเสด็จนั่นเอง ทรงระลึกถึง “ตุ๊กตาชาววัง” เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ จึงมีพระราชดำริให้นำดินเหนียวที่ใช้ทำอิฐนั้นเองมาปั้นเป็นตุ๊กตาชาววัง และทรงเริ่มโครงการตุ๊กตาชาววังหรือตุ๊กตาไทยขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2519 โดยทรงขอใช้ศาลาวัดท่าสุทธาวาส ในตำบลบางเสด็จ เป็นศูนย์ฝึกชั่วคราว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีครูมาสอนชาวบ้านบางเสด็จให้ปั้นตุ๊กตาชาววัง

ตุ๊กตาชาววังนี้ มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 คนไทยที่มีอายุประมาณหกสิบปีขึ้นไป เมื่อสมัยเด็กๆ คงเคยเล่นตุ๊กตาชาววัง ซึ่งเป็นตุ๊กตาดาวเล็กๆ แต่งกายแบบไทยโบราณ หมຶงนຸ່งผ้าโจงกระเบน หม่มสไบ ชายนຸ່งผ้าม่วง ใส่เสื้อราชปะแตน หรือเสื้อ

ทรงระลึกถึง “ตุ๊กตาชาววัง” เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ จึงมีพระราชดำริให้นำดินเหนียวที่ใช้ทำอิฐนั้นเองมาปั้นเป็นตุ๊กตาชาววัง และทรงเริ่มโครงการตุ๊กตาชาววังหรือตุ๊กตาไทยขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2519

คอกลม โดยต่อมาไม่มีผู้นิยมทำ จึงเกือบจะสูญหายไปแล้ว จึงนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการรื้อฟื้นขึ้นในครั้งนั้น ซึ่งปรากฏว่ามีราษฎรไปสมัครเรียนกันมาก เมื่อมีผลงานมากพอที่จะนำออกจำหน่ายได้ ทรงรับซื้อไว้และทรงหาตลาดให้ด้วย ชาวบ้านบางเสด็จจึงมีรายได้ที่มั่นคงมากขึ้น และได้ยึดเป็นอาชีพเสริมมาจนถึงปัจจุบัน

ใกล้ๆ กับหมู่บ้านตุ๊กตาไทยนั้น โปรดฯ ให้ตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายขึ้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริว่า ต่อไปภายหน้าโลกจะประสบภาวะน้ำมันขาดแคลน การผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคส่วนใหญ่ อาจจะต้องหันมาประกอบด้วยมือ แทนเครื่องจักร ดังนั้น จึงน่าจะฟื้นฟูการทอผ้าด้วยมือ ต่อมาหมู่บ้าน

ใกล้เคียงอีก 3 แห่ง ในจังหวัดอยุธยา ก็ได้ขอพระราชทานตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายขึ้นบ้าง จึงได้ทรงพระราชทานอุปกรณ์ในการทอผ้าทุกอย่างไปให้ รวมทั้งทรงจัดครูไปอบรม ซึ่งในปัจจุบันผ้าฝ้ายทอมือจาก 4 กลุ่มนี้ได้รับความนิยมอย่างมากเพราะเนื้อหนา แนนเนียน สีสดสวย และใช้ทน

ย่านลิเภา และผ้าลายดอกพิบูล..ที่ภาคใต้

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2517 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับที่ภาคใต้ ทรงทอดพระเนตรเห็นย่านลิเภาที่มีอยู่ทั่วไปในป่าจังหวัดนราธิวาส ย่านลิเภาเป็นงานจักสานชั้นเยี่ยม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยมีการนำย่านลิเภาจากจักสานเป็นเครื่องใช้อย่างแพร่หลาย ซึ่งงานย่านลิเภาในสมัยนั้นก็ยังคงทนอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่ศิลปะการจักสานย่านลิเภา กำลังจะสูญหายไป เพราะย่านลิเภาเป็นเครื่องจักสานที่เส้นเล็กละเอียด ต้องใช้ฝีมือที่มีความประณีตละเอียดอ่อน ใช้เวลาและความมานะพยายามมาก หากคนมาสืบทอดศิลปะชนิดนี้ได้ยาก พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหาครูไปสอนแก่ราษฎรภาคใต้ โดยมีการออกแบบให้เป็นเครื่องใช้หลายชนิด

*ศิลปะการจักสานย่านลิเภากำลังจะสูญหายไป เพราะย่านลิเภาเป็นเครื่องจักสาน
ที่เส้นเล็กละเอียด ต้องใช้ฝีมือที่มีความประณีตละเอียดอ่อน ใช้เวลา และความมานะพยายามมาก
หากคนมาสืบทอดศิลปะชนิดนี้ได้ยาก พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหาครูไปสอนแก่ราษฎรภาคใต้*

ปรากฏว่ามีราษฎรสนใจสมัครเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก ย่านลิเภา จึงกลับคืนสู่ความนิยมของประชาชนอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากย่านลิเภาแล้ว พระองค์ยังทรงฟื้นฟูศิลปป หัตถกรรมแขนงต่างๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น การทำถมทอง ถมเงิน ครั่ง การแกะสลัก และหนังตะลุง เป็นต้น รวมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้มีการจักสานด้วยหวายและไม้ไผ่ ทอเสื่อกระจูด การเย็บปัก ถักร้อย การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย

สำหรับการทอผ้านั้น ได้เริ่มขึ้นภายหลังจากที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งครั้งนั้น เป็นเวลาที่ราคายางตกต่ำมาก ชาวบ้านที่ทำสวนยางหรือรับจ้าง กรีดยางมีรายได้ลดลง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีอาชีพเสริมด้วยการทอผ้า -โดยได้พระราชทานอุปกรณ์ทอผ้าให้ และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ส่งครูไปอบรมความรู้ด้านการย้อมผ้า รวมทั้งได้ครูจากเกาะยอ จังหวัดสงขลาเข้าไปสอนการทอผ้า โดยเริ่มจากการทอผ้าลายริ้ว ด้วยพระอัจฉริยภาพทรงมีพระราชดำริว่าดอกไม้ประจำจังหวัด นราธิวาสคือดอกต้นหยงหรือดอกพิกุล ผ้าที่ทอจากจังหวัดนี้จึง น่าจะมีลวดลายเป็นดอกพิกุล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครู

จากเกาะยอสอนการทอผ้าลายดอกพิกุลง่ายๆ และให้ครูจาก จังหวัดลำพูนเข้าไปสอนการทอผ้าฝ้ายยกดอกพิกุลด้วยวิธี แบบลำพูน

ผ้าตีนจก และเครื่องปั้นดินเผา ...ที่ภาคเหนือ

สำหรับที่ภาคเหนือ ทรงค้นพบว่าในอดีตเคยมีความ เจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะการทอ มีการคิดประดิษฐ์ลวดลาย ถักทอผ้าอย่างงดงาม เช่น ผ้าฝ้าย และผ้าตีนจกของศรีสะเกษล้าย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูการทอผ้าไหม ฝ้ายก ผ้าตีนจก และผ้าฝ้ายเนื้อหนา โดยหากคนเฒ่าคนแก่มาถ่ายทอด ศิลปะการประดิษฐ์ลวดลาย รวมทั้งทรงจัดส่งผู้ชำนาญการ ย้อมผ้าไปแนะนำให้พัฒนางานให้มีคุณภาพดี จนสามารถส่ง เป็นสินค้าจำหน่ายอย่างแพร่หลาย ช่วยให้ราษฎรมีอาชีพเสริม ประจำครัวเรือนและมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ สมเด็จพระ นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพบว่าที่บ้านแม่ต้า ตำบล เสริมชัย จังหวัดลำปาง มีดินขาวที่มีคุณภาพดี จึงทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงฝึกงานเครื่องปั้นดินเผาที่บ้าน แม่ต้า และจัดช่างฝีมือไปฝึกอบรมให้แก่ราษฎร เพื่อช่วยราษฎร ที่ยากจนได้มีอาชีพเสริม ผู้ที่ผ่านการอบรมแล้วมักจะได้อำนาจ

ทันที เพราะโรงงานต่างๆ เชื่อมมัน
ในฝีมือของผู้ที่ได้รับการอบรมจาก
โรงฝึกของพระองค์ท่าน โครงการนี้
มีความก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ โดยราษฎร
สามารถยึดเป็นอาชีพหลักมาจนถึง
ปัจจุบัน

ทางภาคเหนือ ยังมีราษฎร
ชาวไทยภูเขา ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย ก็มีได้ทรงทอดทิ้ง
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี
นาถ ได้ตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวในการเสด็จ เยี่ยม
ชาวไทยภูเขาอยู่บ่อยครั้ง ทรงพบว่า
ชาวไทยภูเขามีเครื่องแต่งกายที่ปัก
เป็นลวดลายละเอียดและสีสันงดงาม
อีกทั้งยังเป็นศิลปะที่ได้สืบทอดกันมา
หลายชั่วอายุคนแล้ว จึงทรงส่งเสริม
สนับสนุนงานปักของชาวไทยภูเขา
นอกจากนี้พระองค์ได้ทรงฉลอง
พระองค์ด้วยผ้าปักของชาวไทยภูเขา
หลายครั้ง เพื่อให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้
มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมการแต่งกายของตน และ
เห็นคุณค่าที่จะธำรงรักษาให้คงอยู่ต่อไป รวมทั้งยังสนับสนุน
การทำเครื่องประดับเงินและทองของชาวไทยภูเขาด้วย

มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เพื่อผู้ยากไร้และธำรงรักษา หัตถกรรมไทย

ในระยะแรก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงมีพระราชเสาวนีย์รับสั่งให้ข้าราชการบริหารในพระองค์รับผิดชอบ
โครงการซึ่งเรียกว่า “โครงการศิลปาชีพพิเศษ” ดำเนินการจัดตั้ง
กลุ่มศิลปาชีพด้านต่างๆ ให้กับราษฎรผู้ยากไร้ โดยในขั้นต้นทรง
ใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินการ ประกอบกับความ
ร่วมมือที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ต่อมาเมื่อผลของโครงการ
ปรากฏออกมาว่า เป็นประโยชน์กับราษฎรอย่างมาก จึงมีผู้มี
จิตศรัทธาร่วมกันทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลเพื่อ
การนี้เป็นจำนวนมาก พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ขึ้น
เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 โดยพระราชทานพระราช
ทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนประเดิมเริ่มแรกด้วย และทรงรับเป็น
ประธานกรรมการบริหารมูลนิธิ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “มูลนิธิ

วัตถุประสงค์สำคัญของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ
คือเพื่อหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน
ที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูก หรือประชาชนที่ว่าง
จากฤดูกาลเพาะปลูกให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้าน
ซึ่งจะส่งผลให้ราษฎรไม่ต้องละทิ้งถิ่นฐานของตน
เพื่อไปทำงานทำในเมืองใหญ่

ชาวไทยภูเขาซึ่งเคยมีอาชีพปลูกฝิ่น ก็ทรงส่งเสริมให้หันไป
ประกอบงานฝีมือที่ชาวไทยภูเขามีความชำนาญอยู่แล้วคือการเย็บ
ปักถักร้อย และการเป็นช่างเงินหรือช่างทองแทน นับว่าได้
ลดปัญหายาเสพติดลงได้ระดับหนึ่ง

นอกจากนี้ ยังมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง
คือการธำรงรักษา และฟื้นฟูหัตถกรรมแบบไทยโบราณซึ่งกำลัง
จะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลาให้กลับมาแพร่หลาย เช่น การทอผ้า
ไหมมัดหมี่ลวดลายโบราณ การทอผ้าแพรวา การจักสานย่านลิเภา
การทำเครื่องถมเงินและถมทอง และการทำคร่ำ เป็นต้น
เนื่องจากศิลปหัตถกรรมประเภทนี้ต้องใช้ฝีมือ เวลา และความ
อดทนในการทำเป็นอย่างมาก จึงหาผู้สนใจสืบทอดวิชาเหล่านี้
เป็นอาชีพได้ยากยิ่ง

มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ จะเข้าไปส่งเสริมสนับสนุน
ให้ราษฎรในท้องถิ่นต่างๆ ได้ใช้เวลาอดทนจากฤดูกาล
เพาะปลูกมาประดิษฐ์งานหัตถกรรมประเภทต่างๆ ที่มีความ
สอดคล้องกับภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สั่งสมกันมายาวนานจนมี
ความชำนาญ รวมทั้งมีวัตถุดิบและวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ
ซึ่งแต่ละภาคก็จะมีศิลปหัตถกรรมที่แตกต่างกันไปดังกล่าวแล้ว
ข้างต้น

ส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระ
นางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ”
ต่อมารัฐบาลได้ประกาศถึงผลงาน
และคุณประโยชน์ของมูลนิธิฯ จึงได้รับ
เป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ โดยจัด
ตั้งเป็น “กองศิลปาชีพ” ขึ้นในสำนัก
ราชเลขาธิการ เพื่อสนับสนุนงานของ
มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เมื่อปี
พ.ศ. 2528

วัตถุประสงค์สำคัญของมูลนิธิ
ส่งเสริมศิลปาชีพฯ คือเพื่อหาอาชีพ
เสริมเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนที่
ประสบปัญหาในการเพาะปลูก หรือ
ประชาชนที่ว่างจากฤดูกาลเพาะปลูก
ให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้าน ซึ่งจะส่งผล
ให้ราษฎรไม่ต้องละทิ้งถิ่นฐานของ
ตนเพื่อไปทำงานทำในเมืองใหญ่ๆ
อันจะก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดต่อไป
นับว่าเป็นการช่วยรักษามรดกศิลป
ในที่ดินของราษฎรผู้มีรายได้น้อย
เหล่านี้ได้อีกทางหนึ่งด้วย และสำหรับ

การดำเนินงานศิลปาชีพ

การส่งเสริมงานศิลปาชีพตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ หากแบ่งงานตามลักษณะการช่วยเหลือมี 2 ประเภท คือโครงการสนับสนุนงานฝีมือที่ชาวบ้านทำเป็นอยู่แล้วในหมู่บ้าน เช่นผ้าไหมมัดหมี่ และโครงการฝึกอบรมให้ชาวบ้านทำงานฝีมือที่ไม่เคยทำมาก่อน เช่น การปั้นตุ๊กตาชาววัง การทำดอกไม้ประดิษฐ์ และการทอผ้าฝ้าย เป็นต้น และถ้าแบ่งตามการจัดตั้งกลุ่มดำเนินการอาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดตั้งกลุ่มศิลปาชีพ และการจัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพ

กลุ่มศิลปาชีพ หมายถึง กลุ่มที่พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมาร่วมกัน เพื่อฝึกงานศิลปาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในหมู่บ้านของตัวเอง หรือชาวบ้านในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งได้ทราบถึงพระมหากรุณาธิคุณในเรื่องโครงการศิลปาชีพพิเศษ และได้ร่วมกันจัดทำหนังสือกราบบังคมทูลขอให้เปิดโครงการศิลปาชีพขึ้นในหมู่บ้าน เมื่อพระองค์ทรงทราบก็จะทรงส่งเจ้าหน้าที่มาดูและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกลุ่มศิลปาชีพขึ้นตามความประสงค์ของราษฎร

สำหรับ**ศูนย์ศิลปาชีพ** หมายถึง สถานที่ที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็นศูนย์กลางสำหรับฝึกอาชีพ มีอาคาร สำนักงาน โรงฝึกครูฝึก และผู้บริหาร ราษฎรที่สนใจสามารถเดินทางเข้ามาฝึกอาชีพ

ในศูนย์ฯ โดยศูนย์ศิลปาชีพจะตั้งในทำเลที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชดำริว่า เป็นทำเลที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางที่จะช่วยเหลือราษฎรจำนวนมากให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นอกจากการตั้งกลุ่มและศูนย์ศิลปาชีพเพื่อส่งเสริมงานศิลปาชีพเป็นการถาวรแล้ว เมื่อพระองค์เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระตำหนักในหัวเมืองต่างๆ พระองค์ก็จะทรงให้เปิดโรงฝึกงานศิลปาชีพเป็นการชั่วคราวขึ้นภายในบริเวณพระตำหนัก แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรเข้ามาฝึกงานศิลปาชีพให้ชำนาญ เพื่อกลับไปสอนสมาชิกภายในกลุ่ม

โรงฝึกศิลปาชีพในพระตำหนักสวนจิตรลดา

ด้วยพระราชหฤทัยที่มุ่งมั่นในการช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ เมื่อปี พ.ศ. 2521 สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงฝึกศิลปาชีพขึ้นภายในเขตพระราชฐานสวนจิตรลดา เพื่อเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนศิลปาชีพแขนงต่างๆ และเพื่อเป็นศูนย์กลางการผลิตผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพจากราษฎรทั่วประเทศด้วย ซึ่งในปัจจุบันเป็นโรงฝึกที่มีสมาชิกมากกว่าโรงฝึกอื่นๆ และเปิดสอนงานศิลปาชีพแผนกต่างๆ รวมทั้งสิ้นถึง 23 แผนก ขณะที่เข้าฝึกในโรงฝึกศิลปาชีพสวนจิตรลดานั้น ผู้รับการฝึกจะได้รับเบี้ยเลี้ยง

รายวัน ซึ่งจะเพิ่มขึ้นตามความสามารถของแต่ละคน และปรับขึ้นเป็นเงินเดือนในที่สุด

ในระยะแรกที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถเริ่มทรงงานด้านนี้ พระองค์ทรงใช้เวลาในการเสาะแสวงหาครูผู้มีฝีมือด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทยที่ยังหลงเหลืออยู่ มาถ่ายทอดผลงานอันละเอียดอ่อนเหล่านี้ ซึ่งบางคนก็เป็นชาวบ้านในท้องถิ่นและบางคนก็ได้จากผู้ที่เข้าราชบริพาร มาถ่ายทอดผลงานประเภทต่างๆ รวมทั้งทรงขอความร่วมมือจากครูฝึกงานหัตถกรรมในครอบครัวจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม มาให้การฝึกอบรมแก่ราษฎร ต่อมาเมื่องานศิลปอาชีพก่อตั้งขึ้นเป็นมูลนิธิ การจัดหาครูฝึกสอนจึงอยู่ในความรับผิดชอบของมูลนิธิ ซึ่งส่วนใหญ่ก็ได้จากหน่วยราชการต่างๆ และชาวบ้านที่มีความรู้ทางด้านศิลปหัตถกรรม รวมทั้งจากผู้ที่เคยเป็นนักเรียนศิลปอาชีพมาก่อน

ระหว่างการฝึกงานในกลุ่มและศูนย์ศิลปาชีพนั้น ผู้เข้ารับการฝึกไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทางโครงการฯ จัดเตรียมให้ทุกอย่าง และราษฎรทุกคนเมื่อเข้าไปฝึกงานอยู่ในโครงการฯ จะได้รับการเอาใจใส่จนปฏิบัติงานได้คล่องแคล่ว สมาชิกที่ทำงานเป็นแล้วก็จะได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถเพิ่มมากยิ่งขึ้น

การผลิตงานในกลุ่มและศูนย์ศิลปาชีพทุกแห่งจะเน้นการทำงานด้วยมือ ทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ และเพื่อให้ราษฎรรู้จักนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพื่อให้ราษฎรมีงานทำโดยไม่ต้องลงทุนมาก ตลอดจนคนพิการหรือคนสูงอายุก็ยังสามารถทำได้

นอกจากโรงฝึกศิลปาชีพสวนจิตรลดาแล้ว สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพในภาคอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นศูนย์การเรียนการสอนและการผลิตงานศิลปาชีพในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม จังหวัดสกลนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านแม่ต๋ำ จังหวัดลำปาง ศูนย์ศิลปาชีพพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส และศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดอยุธยา เป็นต้น

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ไม่เพียงแต่ทรงบริหารงานของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ เท่านั้น พระองค์ยังทรงพยายามทุกวิถีทางที่จะช่วยให้เกิดความนิยมในผลิตภัณฑ์จากศิลปาชีพ โดยทรงเป็นผู้นำในการใช้ผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพอยู่เสมอ

ทรงสนับสนุนงานศิลปาชีพอย่างครบวงจร

เมื่อมีผลงานหลายชนิดผลิตออกมาอย่างสม่ำเสมอ จึงมีการเปิดจำหน่ายเป็นการกุศลขึ้น ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดาในโอกาสต่างๆ ซึ่งมีผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นหมู่คณะจำนวนมาก เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพระราชสมภพ และวันประสูติ เป็นต้น แต่ก็เป็น การจำหน่ายในวงแคบและในเวลาจำกัดเพียงประมาณปีละ 4-5 ครั้งเท่านั้น จึงได้มีการเปิด “ร้านจิตรลดา” ขึ้นเพื่อจำหน่ายสินค้าจากสมาชิกของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ โดยร้านจิตรลดามีหลายสาขาด้วยกัน เช่น ที่ศูนย์การค้าโอเรียนเต็ลพลาซ่า ชั้นล่างของศาลาเครื่องราชอิสริยยศและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในพระบรมมหาราชวัง ที่พระที่นั่งวิมานเมฆ ที่ท่าอากาศยานจังหวัดเชียงใหม่ และ

ที่ท่าอากาศยานกรุงเทพฯ เป็นต้น

งานศิลปาชีพแต่ละสาขา ล้วนเกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระองค์ทั้งสิ้น ทรงเข้าพระทัยและทรงให้กำลังใจแก่ชาวบ้านอยู่เสมอ โดยทรงพระราชทานพระราชโอรยาธิบายไว้ว่า **“เมื่อแรกที่ให้เขาทำต้องให้กำลังใจ และก็ต้องปล่อยให้เขาทำตามความสามารถที่มีอยู่เพราะว่าเขามีความเดือดร้อนในสภาพครอบครัว เขาจะมีความกังวลที่เขาจะได้ทำงานสิ่งเหล่านี้ออกมา เพราะฉะนั้นผลงานที่ออกมาอย่าเพิ่งไปเร่งรัดในเรื่องคุณภาพมากนัก แต่เมื่อทุกอย่างได้เข้าที่แล้ว ถึงจะเร่งรัดในเรื่องคุณภาพ”**

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ไม่เพียงแต่ทรงบริหารงานของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ เท่านั้น พระองค์ยังทรงพยายามทุกวิถีทางที่จะช่วยให้เกิดความนิยมในผลิตภัณฑ์จากศิลปาชีพ โดยทรงเป็นผู้นำในการใช้ผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นผ้าทอมือที่ทรงนำมาตัดชุดฉลองพระองค์ และทรงใช้กระเป๋าท้ายานลิเกาอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่คนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เห็นความงดงามและคุณค่าของผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ เพื่อที่จะได้ซื้อหาไปใช้ นอกจากนี้ในการเสด็จ เยือนนานาชาติ จะทรงนำผลิตภัณฑ์ของศิลปาชีพและศิลปหัตถกรรมไทยไปเผยแพร่เป็นการเปิดตลาด

*ศิลปินได้ช่วยให้ลูกหลานของชาวไร่ชาวนาที่ยากจนกลับมาเป็นผู้จรรโลง
รักษาศิลปะพื้นบ้านแต่โบราณอันเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติให้คงอยู่ และคืนสู่อุบายนิยามเพื่อลูกหลานไทย
ในวันนี้และในวันพรุ่งนี้ได้ชื่นชมและภาคภูมิใจในความเป็นไทย*

สินค้าหัตถกรรมไทยให้กว้างขวางขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งทรงประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง มีหลายครั้งที่นักธุรกิจสนใจงานฝีมือที่นำไปแสดงและสั่งซื้อสินค้าทันที

จนในปัจจุบันผ้าไหมไทยเป็นที่รู้จักและนิยมของคนทั่วโลก ส่วนในประเทศไทยเอง ทั้งสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษต่างก็นิยมใช้ผ้าไหมไทยในการแต่งกายไปทำงานและในงานพิธีสำคัญต่างๆ ช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอส่งผลให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ทั้งนี้ เพราะทรงให้ราชเลขาฯ ในการในพระองค์ฯ รับซื้อในราคาที่เป็นธรรม โดยไม่ต้องผ่านคนกลาง ชาวบ้านจึงได้รับเงินจากน้ำพักน้ำแรงของเขาย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

นอกจากนี้พระองค์ยังได้เสด็จ เยี่ยมราษฎรในกลุ่มและศูนย์ศิลปาชีพอยู่เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลและเป็นถิ่นทุรกันดารเพียงใด เพื่อทรงแนะนำให้ราษฎรมีการพัฒนาฝีมือของตนให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งมีกำลังใจที่จะปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพระองค์ได้ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์มอบเป็นรางวัลแก่สมาชิกผู้มีฝีมือดีเด่นเป็นประจำทุกปี

ทั่วโลกต่างแซ่ซ้องสรรเสริญพระเกียรติคุณ

พระมหากษัตริย์ที่พระราชทานแก่ผู้ยากไร้ โดยทรงทุ่มเททั้งกำลังพระราชวรกายและพระราชทรัพย์อย่างมิทรงเห็นแก่เหน็ดเหนื่อยในการทำนุบำรุงพสกนิกรให้มีความอยู่ดีมีสุข ด้วยพระเมตตาอย่างหาที่เปรียบมิได้เช่นนี้ มิได้มีเพียงแต่ชนชาวไทย

เท่านั้นที่ต่างซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณ ยังเป็นที่ประจักษ์แก่มานานาประเทศทั่วโลก ต่างยกย่องนิยมและสรรเสริญพระเกียรติคุณ ให้ปรากฏมากมาย อาทิ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2522 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้ทูลเกล้าถวายเหรียญซีเรส ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ซึ่งผู้อำนวยการใหญ่ขององค์การอาหารฯ ได้กล่าวประกาศสดุดีพระเกียรติของพระองค์ มีใจความสรุปได้ว่า

“ทรงทุ่มเทอุทิศทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการกำลังพระราชวรกายหรือกำลังทรัพย์ เพื่อชาวไทยผู้ยากไร้ ทรงกำหนดและส่งเสริมโครงการต่างๆ ในระดับหมู่บ้านตามชนบท เพื่อช่วยให้สตรีชนบทสามารถช่วยเหลือครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตลอดจนมีรายได้ของตนเองเพิ่มขึ้นด้วย ทรงพระกรุณาช่วยเหลือองค์กรกุศลต่างๆ ที่บรรเทาทุกข์ร้อนให้แก่ประชาชน ทรงส่งเสริมให้เกิดความนิยมในศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติ และทรงพยายามให้บรรดาเกษตรกรได้เป็นเจ้าของที่ดินทำกินอย่างทั่วถึง”

เหรียญซีเรสดังกล่าว เป็นเหรียญรูปกลม สลักพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ และอีกด้านหนึ่งสลักรูปสตรีชานาสวมมงกุฎและถือรวงข้าว พร้อมทั้งจารึกอักษรว่า “To give without discrimination” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “ให้โดยไม่เลือกว่าเป็นใคร” เอฟเอโอได้ผลิตและจำหน่ายเหรียญซีเรสไปทั่วโลกเพื่อเป็นการประกาศพระเกียรติคุณให้ทราบกันโดยทั่วไป และได้แนะนำโครงการจำหน่ายเหรียญไปใช้ในโครงการพัฒนาชนบทในประเทศกำลังพัฒนา จึงนับได้ว่า

พระบารมีของพระองค์ได้แผ่ไพศาลไปถึงผู้ยากไร้ในประเทศอื่นๆ ในโลกด้วย

นอกจากนี้ สมาคมเอเชีย (Asia Society) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลด้านมนุษยธรรม (Humanitarian Award) เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2528 ณ กรุงนิวยอร์ก เพื่อเทิดพระเกียรติ ในฐานะที่ทรงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย และทรงยกฐานะความเป็นอยู่ของสตรี

ต่อมา ได้ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Award) ในปี พ.ศ. 2534 ณ กรุงวอชิงตัน ดีซี ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งนับเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลนี้พระองค์แรก เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษยชาติ

และล่าสุด เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2545 สมาคมส่งเสริมวิชาการด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์ และอักษรศาสตร์ สาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้ทูลเกล้าฯ ถวายประกาศนียบัตรเหรียญทอง พร้อมโล่เกียรติยศ เพื่อประกาศพระเกียรติคุณในฐานะที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมไทยเข้าสู่ระดับนานาชาติ

ศิลปาชีพ...ศิลปะเพื่อชีวิต

จากจุดเล็กๆ จุดแรกที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่กลุ่มแม่บ้านหุบกะพง จ.เพชรบุรี ให้มีอาชีพเสริมในการประดิษฐ์เครื่องใช้ต่างๆ จากป่านศรนารายณ์ ซึ่งนับเป็นจุดกำเนิดของ “ศิลปาชีพ” นั้น จวบจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 30 ปี แล้ว

ช่วงเวลาดังกล่าวงานศิลปาชีพได้แผ่กิ่งก้านสาขาและเติบโตอย่างรวดเร็วไปทั่วทุกถิ่นฐานของปวงชนชาวไทยผู้ยากไร้และประสบความทุกข์ยาก เพื่อช่วยให้เขาเหล่านั้นได้มีอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ ให้แก่ครอบครัวหรือบางรายอาจยึดเป็นอาชีพหลักที่มั่นคงถาวร

ด้วยพระอัจฉริยภาพของพระองค์ จึงทรงมองเห็นถึงความงดงามและคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละภาค ที่ชุกซ่อนอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนที่พระองค์ได้ทรงพบเห็นในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งนับวันสิ่งเหล่านี้มีแต่จะสูญหายไปกับกาลเวลา ศิลปาชีพได้ช่วยให้ลูกหลานของชาวไร่ชาวนาที่ยากจนกลับมาเป็นผู้จรรโลงรักษาศิลปะพื้นบ้านแต่โบราณอันเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติให้คงอยู่และคืนสู่ความนิยม เพื่อลูกหลานไทยในวันนี้และในวันพรุ่งนี้ ได้ชื่นชมและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ตลอดระยะเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับงานศิลปาชีพอย่างต่อเนื่องด้วยพระวิริยะอุตสาหะ การที่ทรงช่วยให้ราษฎรผู้ยากไร้จำนวนมาก สามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข สามารถพัฒนาตนเองและครอบครัวได้อย่างเต็มศักยภาพของตนเองนั้น นับว่าได้ทรงช่วยยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทรงช่วยลดช่องว่างระหว่างชนบทกับเมือง ทรงช่วยให้มีการกระจายรายได้มากขึ้น และทรงช่วยให้คนชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งทรงช่วยให้มีการสืบทอดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นมรดกแก่สังคมไทยจนถึงปัจจุบัน จึงนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อปวงชนชาวไทย อย่างหาที่สุดมิได้

